

ПЕРЕДНЕ СЛОВО. ТОНІ ШВАРЦ	8
ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ	12
ДО ЧИТАЧА	15
ВСТУП	18
<i>Масштаб дискусії</i>	27
ЧАСТИНА ПЕРША. ДУХ-У-ДІЇ	32
1. Спільний патерн	32
<i>Космос</i>	33
<i>Двадцять принципів: спільні патерни</i>	35
<i>Структура і взаємодія</i>	37
<i>Трансцендентність і розпад</i>	38
<i>Чотири імпульси холонів</i>	39
<i>Творчий сплеск</i>	40
<i>Холархії</i>	44
<i>Шлях всеохопного</i>	47
2. Таємний імпульс	47
<i>Вище і нижче</i>	48
<i>Глибина і обшир</i>	50
<i>Космічна свідомість</i>	55
<i>Спектр свідомості</i>	57
3. Надто людське	62
<i>Збиральництво</i>	63
<i>Городництво</i>	65
<i>Землеробство</i>	68
<i>Індустріальна стадія</i>	71

4. Велика постмодерна революція	74
<i>Вододіл постмодерну</i>	75
<i>Два шляхи постмодерну</i>	78
<i>На світанку завтрашнього дня</i>	82
<i>Перевершення і витіснення</i>	84
5. Чотири кути Космосу	86
<i>Чотири квадранти</i>	88
<i>Намір і поведінка</i>	91
<i>Культурне і соціальне</i>	94
<i>Приклад</i>	97
<i>Форма майбутніх сутностей</i>	99
6. Дві руки Бога	100
<i>Мозок і розум</i>	101
<i>Ліво- і правосторонні шляхи</i>	103
<i>Монологічний підхід: ключ до правостороннього шляху</i>	104
<i>Інтерпретація: ключ до лівостороннього шляху</i>	106
<i>Що означає цей сон?</i>	108
<i>Соціологія проти культурології</i>	111
<i>Герменевтика</i>	113
<i>Кожна інтерпретація обумовлена контекстом</i>	115
<i>Інтерпретація позалюдського</i>	116
<i>Духовна інтерпретація</i>	118
7. В гармонії з Космосом	122
<i>Істинність висловлювань</i>	124
<i>Правда</i>	124
<i>Культурна відповідність</i>	129
<i>Функціональна відповідність</i>	132
<i>Підсумок: чотири грані Духу</i>	136
8. Добро, істина, краса	138
<i>Велика тріада</i>	138
<i>Добрі новини: диференціація Великої тріади</i>	142
<i>Погані новини: розпад Великої тріади</i>	144
<i>Завдання постмодерну: інтеграція Великої тріади</i>	149
<i>Велика тріада духовності</i>	150

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ЧАСТИНА ДРУГА. НАСТУПНА СТАДІЯ РОЗВИТКУ ДУХУ-В-ДІЇ.	154
9. Еволюція свідомості	154
<i>Вищі стадії розвитку</i>	156
<i>Драбина, людина, перспектива</i>	158
<i>Основні рівні: драбина</i>	158
<i>«Я»: той, хто спинається вгору</i>	160
<i>Опорні точки</i>	161
<i>Поява нових світів: зміна перспективи</i>	163
<i>Патологія</i>	167
<i>Стани і стадії</i>	168
<i>Релігія плаского світу</i>	170
<i>Фройд і Будда</i>	172
10. На шляху до глобального. Частина 1	175
<i>Первинна матриця</i>	176
<i>Родова травма</i>	178
<i>Фальшиве «я»</i>	179
<i>Опорна точка 1: прокльовування фізичного «я»</i>	180
<i>Опорна точка 2: народження емоційного «я»</i>	183
<i>Опорна точка 3: народження концептуального «я»</i>	187
<i>Кожен невроз — це екологічна криза</i>	188
<i>Ранні типи світоглядів: архаїчний, магічний, міфологічний</i>	192
<i>Опорна точка 4: народження рольового «я»</i>	194
<i>Зміна парадигми</i>	195
<i>Сатана і НЛО</i>	197
11. На шляху до глобального. Частина 2	199
<i>Еволюція проти егоцентризму</i>	200
<i>Опорна точка 4 (продовження): соціальні сценарії</i>	201
<i>Опорна точка 5: світоцентричне, зріле «я»</i>	205
<i>Розмаїття і мультикультуралізм</i>	208
<i>Опорна точка 6: «кентавр», або союз тіла і розуму</i>	211
<i>Аперспективне божевілля</i>	213
<i>На порозі трансперсонального</i>	214

12. Сфера надсвідомого. Частина 1	217
<i>Там, де закінчується розум</i>	218
<i>Трансперсональні стадії</i>	219
<i>Опорна точка 7: духовне</i>	222
<i>Глибинна екологія та екофемінізм</i>	225
<i>Енеаграма і базовий скелет</i>	228
<i>Опорна точка 8: тонке</i>	232
<i>Юнг і архетипи</i>	234
13. Сфери надсвідомого. Частина 2	240
<i>Опорна точка 9: причинно-наслідкове</i>	241
<i>Недуальне</i>	249
<i>Безпосередність чистої присутності</i>	255
<i>Просвітлення</i>	259
ЧАСТИНА ТРЕТЯ. ПОЗА ПЛАСКИМ СВІТОМ.	264
14. Висхідний і низхідний шляхи	264
<i>Короткий підсумок</i>	265
<i>Велика холархія</i>	268
<i>Посейбічне проти потойбічного</i>	272
<i>Мудрість і співчуття</i>	277
<i>Бог і Богиня</i>	278
<i>Два різні Боги</i>	279
<i>Низхідні схеми</i>	281
15. Колапс Космосу	282
<i>Гідність модерності</i>	283
<i>Катастрофа модерності</i>	287
<i>Інструментальна раціональність: світ «воно»</i>	288
<i>Фундаментальна парадигма Просвітництва</i>	293
<i>Не Дух, не розум, лиш природа</i>	294
<i>Голос індустріальної решітки</i>	300
16. Его і Еко	305
<i>Его проти Еко</i>	306
<i>Пласконські близнюки</i>	306
<i>Істина Его</i>	308

<i>Проблема Его</i>	310
<i>Его і витіснення</i>	312
<i>Зачаклуймо світ знову</i>	313
<i>Назад до природи</i>	314
<i>Еко і регрес</i>	316
<i>Втрачений рай</i>	318
<i>Машина минулого часу</i>	322
<i>Велика битва модерності: Фіхте проти Спінози</i>	324
17. Домінування Низхідного	326
<i>Еволюція: Велика холархія розкривається в часі</i>	327
<i>Еволюція: Дух-у-дії</i>	329
<i>Проблиск недуального</i>	332
<i>Завжди вже</i>	333
<i>Ідея зникає</i>	334
<i>Домінування Низхідного</i>	337
<i>Інтернет</i>	338
<i>Релігія Геї</i>	340
18. Інтегральне бачення	341
<i>Написи на стіні</i>	341
<i>Надлюдське «я»</i>	343
<i>«Я» і велике плетиво Геї</i>	347
<i>За межами постмодерністського розуму</i>	350
<i>Трансформація світу і культурні прогаліни</i>	353
<i>Екологічна етика: екологія холонів</i>	358
<i>Основна моральна ідея</i>	365
<i>Інтегральне бачення</i>	366
ПІСЛЯМОВА. ЛАНА ВАЧОВСЬКІ — КЕН ВІЛБЕР	373
ДОДАТОК. ДВАДЦЯТЬ ПРИНЦИПІВ	397

ВСТУП

ПИТАННЯ: У книжці «Стать, екологія, духовність» є секс?

КЕН ВІЛБЕР: Аякже. Ще й з діаграмами.

П: Ви жартуєте.

К. В.: Жартую. Але сексуальність — одна з головних тем цієї книжки, особливо у зв'язку з гендером.

П: А стать і гендер — це різні речі?

К. В.: Термін «стать» зазвичай використовують, коли йдеться про *біологічні* аспекти репродукції, натомість «гендер» стосується *культурних* відмінностей між чоловіками і жінками, які виникають у процесі виховання на основі приналежності до певної статі. Статеву відмінність позначають слова *чоловіче* й *жіноче*, а культурну — *маскулінне* й *фемінне*. Різницю між чоловіками і жінками задає біологія, а от маскулінне й фемінне — це значною мірою продукт культури.

П: Тобто, треба розрізняти стать і гендер?

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

К. В.: Так. Статеві відмінності між чоловіками і жінками — біологічні, вони мають універсальний характер і не залежать від культури. Чоловіки дають сперматозоїд, жінки — яйцеклітину, жінки народжують, вигодовують дітей і так далі. Натомість різниця між *маскулінним* і *фемінним* обумовлена конкретною культурою, в якій виховують чоловіка й жінку.

Нинішнє напруження у стосунках статей почасти пов'язане з тим, що різниця між чоловічим і жіночим має біологічну, універсальну природу, її не зміниш, а от маскулінне і фемінне — це продукт культури, тому гендерні ролі можна змінити, принаймні в деяких важливих аспектах. Наша культура якраз і переживає складний процес таких змін.

П: Наприклад?

К. В.: Наприклад, чоловік зазвичай фізично сильніший від жінки, але з цього не конче випливає, що маскулінне означає силу й самоствердження, а фемінне — слабкість і готовність коритися. Ми переживаємо перехідний період, коли маскулінні й фемінні ролі переосмислюються, це й підштовхує чоловіків і жінок до гострих реакцій та породжує гендерні війни.

Проблема почасти в тому, що маскулінні й фемінні ролі справді можна переозначити (це давно варто було зробити), натомість чоловічих і жіночих характеристик так просто не зміниш. Тому, намагаючись стерти різницю між маскулінним і фемінним, ми небезпечно близько підходимо до стирання різниці між чоловічим і жіночим. І якщо перший хід — хороший і потрібний, то другий — просто неможливий. Ці речі треба розрізняти.

П: Тобто якась різниця між чоловіками і жінками має залишитися, а якусь треба нівелювати?

К. В.: Яюсь так. Ми й далі досліджуємо статеві й гендерні відмінності між чоловіками і жінками, спостерігаючи їх навіть у далеких від біології сферах, причому вони раз у раз проявляються в дуже різних культурах. Іншими словами, між чоловіками і жінками є не тільки статеві, а й гендерні, не залежні від культури відмінності.

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Здається, що біологічні відмінності між статями настільки сильні, що торкаються культури і проявляються навіть у гендерній площині. Гендер обумовлений певною культурою, а не біологією, однак певні константи маскулінного й фемінного проявляються у всіх культурах.

П: Років десять тому така позиція здавалася суперечливою, але зараз вона не викликає особливих заперечень.

К. В.: Так, навіть радикальні феміністки більш-менш погоджуються, що між чоловічими і жіночими ціннісними орієнтирами існують суттєві відмінності як у площині гендеру, так і в площині статі. Чоловіки схильні до індивідуалізму, на перше місце ставлять самостійність, права, справедливість, суб'єктність, діяльність, а жінки схильні до побудови стосунків, проявляють емпатію, налаштовані передусім на співпрацю, турботу і відповідальність. Чоловіки прагнуть незалежності і бояться стосунків, а жінки прагнуть стосунків і бояться незалежності.

На цю тему писали Керол Гілліган і Дебора Таннен, однак дивно, що за якихось десять років, як ви кажете, навіть найортодоксальніші і найзатятіші дослідники фемінізму більш-менш дійшли згоди, що між ціннісними орієнтирами чоловіків і жінок існують фундаментальні відмінності. Цією ж темою займається нова галузь науки — «еволюційна психологія»; вона вивчає вплив біологічної еволюції на психологію людини.

Складність у тому, щоб досліджувати ці відмінності, не перетворюючи їх на новий інструмент упослідження жінок. Бо щойно між людьми з'ясовуються якісь *відмінності*, як їх ставлять на службу привілеям. Розумієте, в чому проблема?

П: Так. Але, здається, саме це зараз відбувається. Відмінності між статями нерідко видають за доказ, що чоловіки від природи — грубі тестостеронові монстри, просто вони цього «не усвідомлюють». Мовляв, чоловікам слід проявляти більше емпатії, більше турботи, більше любові, більше дбати про стосунки. На те, що ви називаєте чоловічими цінностями, йде наступ по всьому

фронту. Постає питання: чому чоловік не може бути схожим на жінку хоч трохи більше?

К. В.: Звісно. Ми спостерігаємо «справедливість навиворіт», назвімо це так. Раніше жінок вважали «недочоловіками» — згадайте класичну «заздрість до пеніса». Тепер чоловіки стали «недожінками» — їх почали сприймати крізь призму фемінних характеристик, яких чоловікам справді бракує, а не крізь призму позитивних рис, притаманних їм. Такі підходи, по-моєму, хибні, ще й принизливі для обох статей.

Складність у тому, що нам треба втілити на практиці дві непрості речі: по-перше, раціонально з'ясувати головні відмінності між чоловічими і жіночими цінностями (як це робила Гілліган); по-друге, навчитися оцінювати їх більш-менш однаково. Не зробити їх однаковими, а оцінювати їх однаково.

Природа не просто так створила дві статі, не треба робити з них одну. Та навіть найконсервативніші теоретики не заперечать, що в нашій культурі дуже довго домінували чоловічі цінності. Тому зараз ми намагаємося створити бодай якусь рівновагу, а це робота тонка, не проста і невдячна. Не стерти відмінності, а врівноважити їх.

П: І все це пов'язано з біологічними відмінностями між чоловіками і жінками?

К. В.: Почасті так. Зокрема, з гормональними відмінностями. Різоманітні дослідження тестостерону — в лабораторіях, на ембріонах, на жінках, які отримували ін'єкції цього гормону з медичних причин, на матеріалі інших культур — підводять до однозначного висновку. Не хочу здаватися грубим, однак мені здається, що тестостерон дає два і тільки два імпульси: оволодівати і вбивати.

Жінки й уявити не можуть цей біологічний кошмар, а чоловіки приречені на нього з першого дня життя. (Що це таке, знають хіба що жінки, яким лікарі призначають ін'єкції тестостерону. Одна пацієнтка зізналася: «Я постійно думаю про секс. Будь лас-

ка, невже це не можна зупинити?») Гірше того, чоловіки іноді плутають, а то й поєднують тестостеронові імпульси, а жінки завжди раді нагадати, що добром це не закінчується.

П: А в жінок є аналогічний гормон?

К. В.: Тут можна згадати окситоцин. Цей гормон активно продукується в жіночому тілі від найменшого лагідного дотику. Окситоцин називають «наркотиком стосунків». Він дає почуття прив'язаності, турботи, викликає бажання обніматися й торкатися.

Неважко побачити, що обидва гормони, тестостерон і окситоцин, з'являються в процесі біологічної еволюції; перший пов'язаний з розмноженням і виживанням, а другий — з турботою про дітей. Статевий акт у тваринному світі — секундна справа, причому в момент коїтусу його учасники беззахисні перед хижаками, їх запросто можуть з'їсти. Фраза «вечеря і секс» набирає нового відтінку, коли вечеря — *це ви*. Тут не до жартів у стилі «любий екс, дякую за швидкий секс». Замість сміху та обіймів тут діє банальний інстинкт самозбереження. Так що «чоловік чутливий» — реальний і уявний — це дуже недавній винахід, хлопці до нього ще не звикли.

Інша річ — материнська турбота. Мати сидить при маленькій дитині цілодобово, моментально реагує на ознаки голоду і болю. Окситоцин допомагає їй зосередитися на стосунках, у жінки формується гостре відчуття прив'язаності. Її емоційний світ не обмежується розмноженням і виживанням, вона перебуває в *контакті*, проявляє ніжність, інтерес і турботу.

П: Виходить, «чоловік чутливий» — це гендерна роль, яка суперечить статевій ролі?

К. В.: До певної міри, так. Це не означає, що чоловіки не можуть або не повинні стати трохи чутливішими. Таку вимогу ставить перед ними час. Просто чоловікам ще треба цього *навчитися*, ця роль у них попереду. Існує багато причин, чому вони повинні *вивчити* цю роль, однак шлях до неї пролягає через незнайому місцевість, і чоловікам варто дати право на помилку.

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Те саме стосується жінок. Бути жінкою в сучасному світі означає боротися за незалежність і суб'єктність, а не просто мислити свою роль у площині емоційних стосунків. Це і є велике гасло фемінізму: жінка цінна сама по собі, незалежно від стосунків з Іншим. Звісно, стосунки не варто знецінювати, просто сучасна жінка шукає способів самоствердження і самореалізації, щоб не жертвувати собою в ім'я Іншого.

П: Виходить, що і чоловіки, і жінки йдуть проти своєї біологічної природи?

К. В.: У певному сенсі, так. Проте в цьому й полягає процес еволюції: вийти зі старої колії. Еволюція — це нескінченні спроби розширити рамки можливого, вийти в новий простір, досягнути повноти буття. Традиційні статеві ролі чоловіка й жінки були потрібні і відповідали своєму часові, однак поступово вони застарівають і починають обмежувати людину. Тому і чоловіки, і жінки намагаються знайти якийсь вихід з традиційних ролей, вийти за межі, але складність у тому, щоб цей процес не знищив їх повністю. Еволюція — це завжди *перевершення* і *включення*, вихід за межі та об'єднання нового зі старим.

Тому чоловіків завжди буде направляти тестостерон («оволодівати і вбивати»), проте цей імпульс можна каналізувати в більш адекватні форми поведінки. Чоловіки завжди намагатимуться вийти за лінію, розширити межі можливого, йти до кінця, діятимуть зухвало й нерозсудливо — а значить робитимуть нові відкриття і знаходитимуть нові методи.

А жінки, як стверджують радикальні феміністки, завжди будуть орієнтуватися на стосунки, в основі їхніх реакцій лежатиме окситоцин. Та навіть на цьому фундаменті можна побудувати непохитне почуття власної гідності й незалежності, не приносячи в жертву цінність стосунків.

І для чоловіків, і для жінок почався процес подолання і включення. Ми дійшли до точки еволюції, в якій традиційні статеві ролі — незалежність чоловіків і залежність жінок — починають